

Det handlar om ljus

Torrnål.

Tonerna och övergångarna längs graderna som färgen ger när plåten pressas mot pappret. Bilderna som får ett drömmens eller tankars dis över sig: ut och in i ljus mörker ljus mörker, och sedan långt in i ett hastigt tätande flätverk av linjer och där, i linjernas inre, är svärtan ofrånkomlig och kompromisslös. Ge sig hän åt det som finns där.

Hur ser man erfarenhet?

i

Augusti, stark sol. Sandviken och ett hyreshus på Bryggargatan, alldeles på norrsidan av samhällets centrum. Jag står i arbetsrummet, det som också är vardagsrum. En kalkerväv, stor som bordet och vinklad ut från fönstret, silar ljuset över verktygen, en plåt, några papper. Ljuset blir svagt gult här, medan sommaren ännu är i gång därute. Mellan ute och inne finns linjen, skuggningen, papprets ton som omärkligt men utan tvekan övergår i färg och snart mörknar i en allt djupare svärta som slutar i djupet av arkivskåpets lådor, där bilder ligger som sovande, spegelvända på metallernas ytor.

Plåten är ren, obrukad. Den glänsar lätt i det milda ljuset vid fönstret. Inom oss finns bilder, jag är övertygad om att där finns bilder som aldrig någonsin kan bli verklighet. De är drömmens figurer, dess demoner och nadjader. De är det av vilket vi bygger de före-

T.v. Ett ansikte,
torrnålsgravyr
T.h. Alltså – avgjort?,
torrnålsgravyr

ii

ställningar vi sedan lever av i det vakna. De är hemligheter gjorda av syror och elektriciteten i våra kroppar. Man har nog kallat det gudomligt förr, jag vet inte vad jag ska kalla det – människans förmåga att gripa tag i det som bräckligare än fjärilsvingar fladdrar förbi är vacker nog.

Eigil Thorell är en hemligheternas konstnär. När jag strövar i hans bilder med blicken är jag i trakter som är kända och samtidigt också något annat – även för en som ser dem för första gången rymmer de element, spår, vägar som leder inåt bortåt, mot det som ligger bortom det rena avbildandet.

Jag sitter böjd över hans bilder med förstoringsglas i hand. Jag tittar längsmed linjernas svarta kärnor, hur han arbetat med att omväxlande låta dem vara ensamma med en sammanhållen svärta, och att låta svärtan sakta förtunnas till dimma. Streck löper samman, skiljs, de är parallella eller korsande varann. De skapar volym, de ger skuggor, håligheter, bulnader. Träden i parken, den äldre mannens ansikte när han ser ut över muren, jättens kroppsvolym, den blundande mannen på *Ikon*, hans skägg, se hur gestalterna blir till i flödet av ljus och skugga och hur detta flöde i sig är det som är bildens meditation, det som gör en berättelse om erfarenhet.

Ensam, tornålsgravyr

iii

I varje text där vi läser in litterära ambitioner, en berättelse, i varje bild med liknande anspråk eller inläsning finner man som en skugga någonting annat, något som är vid sidan av det som också berättas. Detta »något annat« liknar den del av varseblivningen som finns i sinnesförnimmelers utkanter, alldeles vid den gräns där man börjar känna, höra, se, känna doft och smak. Det som finns där får konstnären fram endast om hon eller han har erfarenhet nog att vänta, att låta vara och att avbryta. Ty det handlar om att vara på en gång tillåtande och begränsande, om att veta att det jag gör nu kan lätt gå åt skogen, men om jag bara håller i mig, om jag har ögat tillräckligt skärpt och om ljuset är bra och handen stadig och jag får vara ifred en liten stund till... så finner jag tonen jag letade efter. Den berättar också, i stället för att endast redogöra eller avbilda.

T.v. *Akrobater*, tornålsgravyr
Nedan. *Hundarna*, tornålsgravyr

iv

Det handlar om ljus, om att med nålarna, stålen, färgen, trasorna, händerna, ögonen arbeta fram ljuset ur plåten. Det är ett ljus som växer ur striden mellan ytor utan färg och de grader grafikern gjort och som färgas in. Torrålsgrafiken som metod lämnar skuggningar utefter gradernas kanter. De ger en illusion av tvekan, av att man sakta förs in mot det som är sakens kärna, ett rum där ljus och mörker för en allt hårdare kamp om herraväldet. Denna tvekan är dock en illusion. Snarast är den en dramaturgisk effekt, ett sätt att säga att visserligen kanske tillvaron äger en sanning, men omkring denna råder ett tillstånd av övergång, ett omgivande skikt, som atmosfären kring jorden som skyddar betraktaren (och kanske konstnären?) mot berättelsens inre.

v

Är det inte detta som gör en bild till just en konstnärlig bild: den fås att innehålla det som går bortom avbildandet. En sådan bild syftar ytterst mot gestaltning, mot att få de ting, gestalter, vyer som finns där, att berätta något utöver sina egna former. Tings och varelsers former är så välkända att vi raskt upptäcker om det finns något vid sidan av den rena redogörelsen. Det är detsamma som i tal- och skriftspråket. En text kan berätta, men det är något med språket, hur och vad det tar med eller utelämnar, som får läsaren att se med en annan uppmärksamhet. Det behöver inte vara stora, tydliga signaler, snarare är det subtila arrangemang som väcker uppmärksamheten, kanske till och med avsaknaden av dem. En stramt faktainriktad text eller bild som presenteras i ett sammanhang utanför dess vanliga kontext växer utöver de begränsningar som annars skulle rått.

vi

Man förväntar sig naturligtvis att en bildkonstnär eller en diktares verk berättar mer än sig själv, går utöver. Men det handlar också om hur det görs, vilka medel konstnären använder för att komma till sitt verk.

Då och då har Eigil Thorell och jag i samtal återkommit till intuitionen som verktyg i skapandet. Vi har pratat om hur ett verk kommer till. Konstnären kan ha tanken på ett träd för sig, tecknar så ett träd, och det blir ett träd på pappret, plåten. Men det blir också ett »träd«. Bilden föreställer något vi ser som träd, men den är även något utöver detta.

Beroende på hur bildytan avgränsas, ljuset faller, föremål står i förhållande till varann, beroende på allt detta och mer läser vi som betraktare en större berättelse när vi ser bilden. Och vi läser än mer, vi läser även skuggan, det som är vid sidan och som ger liv.

Att tala om skuggning här är att använda sig av en metafor. Skuggan är av ett annat slag än den som faller när ljus träffar en kropp. Den är lik känslan efter en dröm eller den ton man minns efter ett samtal, den som låter ana att egentligen talade vi om något annat. Förmågorna att föreställa oss det vi inte ser klart och att förmedla detta till andra är något av det som gör oss till människor

Förkunnaren, tornålsgravyr

Vid N. Fågelås kyrka, tornålsgravyr

En sommarsaga, tornålsgravyr

vii

Eigil Thorell är född 1933, uppvuxen och fortfarande bosatt i Sandviken i Gästrikland. Han har varit lärare men verkat aktivt som konstnär sedan början av 1970-talet. Han har en rik produktion bakom sig av såväl människostudier som motiv hämtade från naturen. Han har huvudsakligen ägnat sig åt grafik, företrädesvis tornålsgravyr. Men även andra genrer har intresserat honom, teckning, akvarell. Han har också gjort bokillustrationer, och barn- och ungdomsvännan Per Gunnar Evander har ofta låtit sina bokomslag prydas av någon bild av Eigil Thorell.

Jag kan inte låta bli att fundera kring orten Sandviken och kring ett par berättare som Eigil Thorell och Per Gunnar Evander, generationskamrater och vänner sedan länge. Bruksmiljön, den kraft som strålar från en anläggning likt den i Sandviken kan träffa mycket olika. Många som växt upp i bruks-

orter, det kan vara järn, papper, glas som tillverkas, kan vittna om hämningar som kommer av en miljö som så hårt präglats av en enda arbetsplats. Alla känner alla och har man otur kan man bli dömd och klassad redan tidigt i livet. Åter andra kan berätta att det går att på en gång bryta sig loss och hämta styrka ur denna miljö, hur den föder konstnärer, det udda tänkandet och en välvillig och nyfiken acceptans för det som inte går alldeles rakt i livet.

Det är intressant att se hur Thorell och Evander var och en förenar något av den andre, hur de närmar sig motiv, drömmar och berättande. Realismen har ett starkt fäste i bägges sätt att berätta, de lägger ned stor omsorg kring att återge den riktiga detaljen, proportioner, hur människor och ting är och verkar. Men samtidigt finns också inslag av det fantastiska, alltså i den meningen att

det som är inom människan, hennes drömmar och fantasiliv finner sin plats även i en realistiskt skildrad miljö. Vi har sett det i många av Per Gunnar Evanders böcker och vi ser det i Eigil Thorells bilder. Ibland är det uttalat och tydligt, ibland ligger detta som skuggningar kring motivet.

viii

Det är januari, sommaren är minne. Utanför mitt fönster är våta trädgårdar, en lönn med svarta, tunna kvistar som i de mönster som är trädets vindlar sig in allt grövre mot huvudgren och stam. Dess erfarenhet är sol och regn, kyla in till kärnan, vind.

Arne Johnsson
poet